

Magyar-francia szellemi találkozások

MADÁCSY PIROSKA: FRANCIA SZELLEM A NYUGAT KÖRÜL

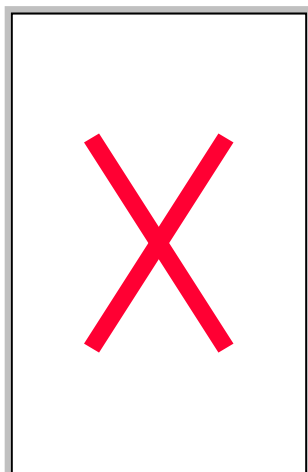
Az ember életútjának alakulásában-
alakításában útmutató, de akár meghatá-
rozó jelentősége is lehet különféle körülményeknek: a családi hagyományoknak, az „apai örökségnek”, a „hely szellemének”, stb.

Madácsy Piroska esetében ez utóbbi kettőnek, vagyis édesapja, Madácsy professzor magyar-francia kapcsolatokat építő, a francia nyelv és irodalom iránt elkötelezett munkásságának és Szeged szellemi életének kétségtelenül ilyen útkijelölő, hivatásérzetet keltő jelentősége lett. Magyar irodalmat tanít, de mindig megtalálja a módját, hogy a francia irodalomhoz is kapcsolódjék és saját személyén túl is teremtsen és ápoljon francia kapcsolatokat. Ennek a szenvedélynek köszönhető például a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola immár jó ideje eredményes kapcsolata a picardiai, amiens-i egyetemmel, melynek minden bizonnyal legfőbb hozadéka, hogy magyar-francia szakos hallgatók egy-egy félévet tölthetnek a franciaor-

szági egyetemen s hozzánk jöhetnek viszont francia fiatalok. Nem mellékes eredmény az sem, hogy rendre létrejönnek így azok a komparatistikai közös konferenciák, amelyek révén nemcsak az összehasonlító irodalomtudomány gazdagodhat e téren, hanem – ami alighanem még fontosabb – létrejönnek olyan magyar-francia értelmiségi, olykor tartós kapcsolatok, amelyek a kölcsönös megértésnek, a párbeszédnek s ezáltal a kölcsönös megbecsülésnek valószínűleg többet használnak, mint a mégoly rafinált „országimázs”-tervezés.

Ez is személyes teljesítménye elsősorban, de hogy e mögött a kapcsolatépítő munkálkodása mögött komoly és hosszú évek munkáját követelő egyéni kutatás áll, azt 1998-ban megjelent francia-magyar nyelvű tanulmánykötete bizonyítja, melynek címe: Francia szellem a Nyugat körül. (Franciául: L'esprit francais autour de la revue Nyugat, Antológia Kiadó, 1998.).

Az köztudott, hogy a magyar irodalom már régen megkülönböztetett figyelemmel tekintett a francia irodalomra s a francia szellem megnyilvánulásaira, elsősorban a francia forradalmakra és a felvilágosodás íróira, gondolkodóira. Azt is tudjuk, hogy ez az érdeklődés a XX. században sem lankadt, inkább erősödött, elmélyültebb lett és nem csak a nyugatosokra, de a *Nyugat* szerkesztői törekvéseitől független vagy többé-kevésbé távolabb álló íróinkra is (Ady Endre, Szabó Dezső, József Attila, Illyés Gyula például).

Ister-Kiadó
Budapest, 1999
158 oldal, 950,- Ft

Ebben a tanulmánykötetben a szerző mégis tud újat mondani e tárgyban, mert nem közhelyeket ismételt, hanem eredeti dokumentumok, kapcsolattörténeti adalékok vizsgálata alapján szól erről a témáról. Erénye, hogy a történelem összefüggéseibe helyezve elemzi a magyar-francia szellemi kapcsolatok nehézségeit, hiszen a franciák ebben az évszázadban bennünk a háborús ellenséget, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia egyik tagországát, Ausztria hátsódudvarát vagy a német érdekkör elkötelezettjét látták. Mi pedig bennük a minket megcsonkító, ostoba és igazságtalan trianoni békediktátum legfőbb szerzőit és végrehajtóit. Mindegy, hogy mindkét ítéletben sok volt (és ma is sok még) a történelmietlen egyszerűsítés, a század magyar-francia kapcsolattörténetére ez a köztudat nyomta rá a bélyegét meghatározóan. Madácsy Piroska azonban teljes joggal szól keserűen a nagy nehezen Trianon után is újraélesztett szellemi kapcsolatok egyoldalúságáról is, a magyar szellemi élet jelentős vonulatának francia irányultságáról és ezzel szemben a franciák döntő többségének közönyéről és értetlenségéről. Nem szépíti, nem is dramatizálja túlságosan ezt az egyoldalúságot, ehelyett feltárja a tényeket s bemutatja azokat is, akik francia részről szembehelyezkedtek a közönnyel vagy a közvélekedéssel s nemcsak hívei lettek a magyar nyelvnek és irodalomnak, de személyes áldozatokat is hoztak a magyar szellem franciaországi el- és megismertetéséért.

Madácsy Piroska kötetében a magyar irodalom részéről Kosztolányi Dezső francia kapcsolatai állnak az élen, a zárótanulmányban pedig – egy szegedi lokálpatriótához illően – a szegedi Zolnai Béla professzor munkássága kap méltó szép és tartalmas elemzést. A kötet uralkodó témája azonban a francia Aurélien Sauvageot professzor „magyarságélménye”, a magyar nyelv és irodalom mély megismeré-

sére és franciaországi megismertetésére irányuló életművének a feltárása.

A kötet e téren nyújtja olvasójának a legtöbbet, nemcsak a gazdag elemző és dokumentáló munkával, de élményszerűségével is. Az életrajzi és kapcsolattörténeti adalékok, az aix-en Provence-ban, Sauvageot magyar irodalmi hagyatékában végzett egykori kutatómunka értékes eredményei mellett, az olvasónak valódi szellemi izgalmat jelenthet megismerni a folyamatot, melyben egy francia értelmiségi szemé rányílik a magyar kultúrára, egyre inkább elmélyül benne, mígnem életreszóló, eltéphetetlen szellemi és erkölcsi kötésekkkel kapcsolódik hozzá.

Az indíték a legkevésbé sem érzelmes: egyszerű, akár hivatalosnak is mondható megbízás hazájában, hogy tanulmányozza a magyar nyelvet, jöjjön Magyarországra, az Eötvös Kollégiumba és ismerje meg a magyar kultúrát. Előbb csak néhány baráti kapcsolat és szövetség – mindenek előtt Zolnai Bélával és Bartoniek Gézával, az Eötvös Kollégium akkori igazgatójával, 1923-tól – ismerkedés magyar írókkal, tanárokkal, diákokkal, magyar tájakkal és ízekkel. Közben szívós tanulás és munka, elmélyült tájékozódás a magyar nyelv francia ember számára oly különös világában, a magyar irodalomban, történelemben, s egyre közelebb a magyar sors-tudat és lelkiület érzékeléséhez és megértéséhez. Végül: jóleső otthonosság és életprogramot adó elkötelezettség. Ez Sauvageot professzor nagy kalandjának a logikája: a kalandból szerelem lesz, majd szellemi házasság, az akkori francia közgondolkodás szempontjából már-már megaliansz.

A tanulmányok foglalkoznak azzal a kérdéssel is, hogy miként fogadták Franciaországban Sauvageot munkáit és eredményeit, s általa a magyar irodalmat. E téren valami nagy eredményről nem lehet számot adni, kivéve azt az eredményt, hogy Sauvageot professzornak hazájában is akadtak azért kiváló tanítványai, akik

a magyar irodalom fordításában és franciaországi népszerűsítésében – részint az ő útmutatásai alapján – sokat tettek s tesznek azóta is.

A mi számunkra azonban ennél is fontosabb kérdés, hogy a magyar irodalomból hogyan válogat Sauvageot, kiket tart érdekesnek, kiknek az életműve ragadja meg elsősorban. Madácsy Piroska olyan névsort közöl, amely számunkra felettebb érdekes, különösen akkor, amikor Európához tartozásunkat oly buzgón akarjuk minduntalan igazolni, hogy nyugati minták hazai másolóin mérjük saját értékeinket, s ami önálló magyar érték, ami saját, ami más, mint az éppen dívó nyugati stílus, az provinciálisnak ítélik itthon, az egész magyar irodalmi hagyományt tekintve is. Hogyan ítélik egy magyar ügyekben igencsak tájékozott, alaposan művelt francia? Madácsy Piroska sorolja az íróbarátokat, akikkel Sauvageot közeli kapcsolatba került, Kosztolányitól, Babitstól, Illyés Gyuláig, Németh Lászlóig, az irodalomtörténészeket Horváth Jánostól Jean-Luc Moreau-ig, Roger Richard-ig. Majd felteszi a kérdést: „S kik voltak a kedvenc írók-költők? Ady Endre és Móricz Zsigmond, Vörösmarty és Madách Imre, Szabó Pál és Tersánszky J. Jenő, Illyés Gyula és József Attila.” Ez utóbbi névsorról a szerző is megállapítja – amint okkal tehetjük ezt magunk is – hogy „érdekes névsor”. Nem, éppen a nyugatosok ízlésvilágát tükröző. Teljes joggal állapítja meg a Sauvageot-tanulmányok szerzője e névsor kapcsán: „Mert nem a legkönnyebben érthetőket választotta, hanem a legsajátosabb magyar sorsúakat és a legszebb magyar nyelven írókat. Akiket szinte lehetetlenség idegen nyelvre fordítani, de ha sikerül őket megértetni, sikerül azonosulni is a magyar sorssal.” Más helyen bőségesen igazolva mutatja be Madácsy Piroska, hogy Sauvageot érdeklődésének – talán rajongásának is – középpontjában Ady állt, mert Ady költészetében látta kitelje-

sedni a magyar életérzést és karaktert, általa érzékelhette leginkább mindazt, amit magyar sorstudatnak mondhatunk. Babitsot tisztelhetette, Kosztolányi prózáját nagyra becsülhette, de magyarságot és magyar sorsot Ady költészetéből tanulhatott elsősorban. Számos fordítása, fordítási kísérleteinek sora, az Ady költészetével való folyamatos és szenvedélyes birkózása dokumentumai mutatják ezt. Természetesen ízlések és értékítéletek különbözhetnek itthon is, külföldön is a magyar irodalomról. Lehet, hogy más francia más névsort állított volna érdeklődése középpontjába, de Sauvageot példájával ez a kötet többek között azt is tanúsítja, hogy semmi esetre sem törvény az, hogy a mindenkor hazai „nyugatosok”, kiváltképpen nem a hazai divatmásolók azok, akik az irodalomértő és őszintén érdeklődő európaiak magyar kultúra iránti rokonszenvét felkelthetik. Az pedig megint más kérdés – és a dolog lényegéhez semmi köze sincs – hogy mikor mit adnak-vesznek a „kulturális világpiacra”. A francia professzor nem arra kíváncsi, hogyan tudunk hasonulni irodalmunkban a francia irodalomhoz, hogyan tudjuk magyarul kifejezni ugyanazt, amit a francia írók, hanem arra, amit a magyar irodalom önmagából képes visszaadni, s amiben így a magyar irodalom, a magyar szellem sajátossága felfedezhető. Költészetünknek ezért az a vonulata fontos elsősorban Sauvageot számára, mely a történelem folyamatában népet és nemzetet reprezentál. A könyv szerzője megintcsak a hagyatéka alapos ismeretében mondja: „A Kölcsey-Vörösmarty-Ady-József Attila vonal Sauvageot számára csak Illyéssel folytatódhat.” Bőségesen idézi is az Illyés szemléletéhez oly közel álló francia szavait magyar költőbarátjáról, melyekből kiderül, hogy a magyar költő szereptudatának a franciáétól sokban eltérő természetét s annak okait is megérti.

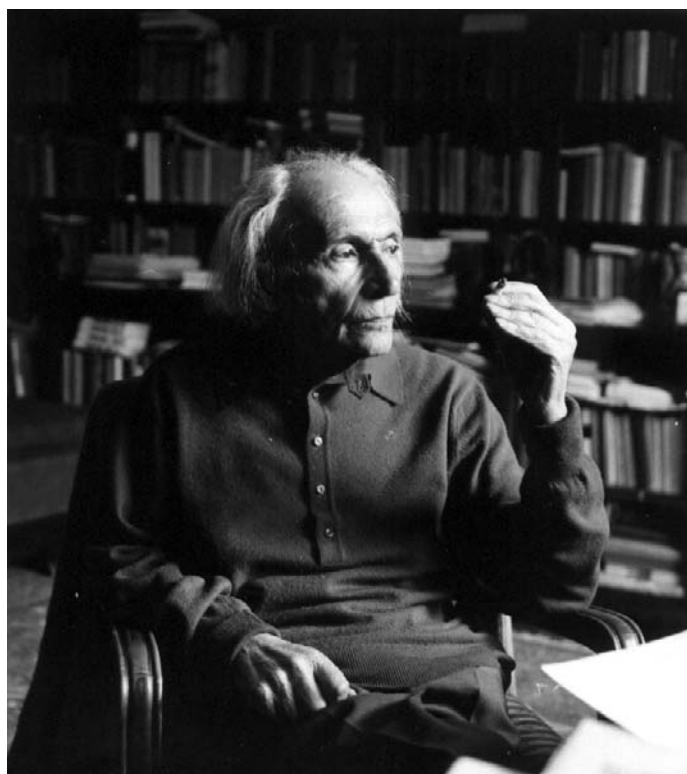
Sauvageot hosszas és alapos munkálkodás, tanulás és kapcsolatépítés után igazi

értőjévé válik a magyar kultúrának, nyelvnek és irodalomnak, mert megismeri a magyar történelmet és e történelemmel szoros összefüggésben lévő magatartást és gondolkodásmódot. Ezek alapján érti meg a magyar író sajátos nemzeti és társadalmi, népi szerepvállalását és erkölcsi elkötelezettségének lényegét, bizonyos mértékű „másságát” tehát nyugati társaihoz viszonyítva, és őt magával ragadja ez a sajátosság.

Madácsy Piroska, könyve címéhez híven, néhány tanulmányában valóban azt elemzi, miként volt jelen a francia szellem a *Nyugatban*, illetőleg a *Nyugat* körül a húszas évek derekától a harmincas évek közepéig. Erről szól a bevezető- és a két

Kosztolányi tanulmány. A kötet főhangsúlya mégsem a *Nyugat* és a francia szellem kapcsolatán van, hanem Aurélien Sauvageot és a magyar szellem kapcsolatát, magyar vonatkozású életművét mutatja be nagyszerűen, és közben magunkat is, az ő munkássága tükrében. Ez ennek a kötetnek a legnagyobb hozadéka. Ezzel együtt az a hiteles és megalapozott figyelmeztetése, hogy nemzeti irodalmunk dolgában semmi okunk a kisebbségi érzésekre, önmagunk nyugati megismertetése és megértetése ügyében pedig az illuzórikus várakozásokra.

Biró Zoltán

DÉRY TIBOR